

ИВАНА СИМИЋ

ВОДИЧ КРОЗ БИОДИСТРИКТЕ

КАКО ДО БИОДИСТРИКТА У СРБИЈИ

ИВАНА СИМИЋ

ВОДИЧ КРОЗ БИОДИСТРИКТЕ

КАКО ДО БИОДИСТРИКТА У СРБИЈИ

MSc Ивана Симић

ВОДИЧ КРОЗ БИОДИСТРИКТЕ

Како до биодистрикта у Србији

Издавач

Национално удружење за развој органске производње
„Србија Органика“, Београд

Ликовни и графички уредник

Вера Јараковић

Штампа

„Ем дизајн ем штампа“, Прокупље

Тираж

500

Година издавања

2026

Публикацију је подржала Немачка развојна сарадња, коју спроводи Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH кроз пројекат „Зелена економија у Србији“.

Ставови изнети у тексту представљају ставове аутора и не одражавају нужно званичне ставове Владе Савезне Републике Немачке као ни Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

ISBN 978-86-88997-24-9

САДРЖАЈ

Скраћенице	5
УВОД	7
I КОНЦЕПТ И МОДЕЛ БИОДИСТРИКТА	11
Шта је биодистрикт?	
Начела	
Ко чини биодистрикт?	
Циљеви	
Могућности примене биодистрикта у Србији	
Биодистрикт у односу на сродне концепте	
II УТИЦАЈ И ЗНАЧАЈ БИОДИСТРИКАТА У МЕЂУНАРОДНОЈ ПРАКСИ	17
III БИОДИСТРИКТ КАО ИНТЕГРИСАН МОДЕЛ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	19
Одрживе пољопривредне праксе у биодистрикту	
Кружна економија у биодистрикту	
Праведна транзиција	
Биодистрикт као „жива лабораторија“	
Прилагодљивост модела	
IV РАЗВОЈНИ И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ БИОДИСТРИКТА	25
Одржива производња и стварање додате вредности	
Туризам и територијални идентитет	
Локални брендови и тржишна препознатљивост	
Друштвени и образовни потенцијали	
Могућности финансирања развоја	

V	МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИТИКЕ И ИНИЦИЈАТИВЕ	29
	Европски и глобални стратешки и политички оквири Међународне иницијативе и мреже за развој биодистриката	
VI	РАЗВОЈ КОНЦЕПТА БИОДИСТРИКТА У СРБИЈИ	33
	Иницијатива Формализација, међународно признање и умрежавање Институционални модел у Србији	
VII	ОКВИР ЗА РАЗВОЈ И УПРАВЉАЊЕ БИОДИСТРИКТИМА У СРБИЈИ	37
	Методолошки оквир Институционални оквир	
VIII	ПРОЦЕС УСПОСТАВЉАЊА БИОДИСТРИКТА	39
IX	ФУНКЦИОНИСАЊЕ И УПРАВЉАЊЕ БИОДИСТРИКТОМ	43
	Модел управљања биодистриком Праћење и оцена рада	
X	СТУДИЈА СЛУЧАЈА У СРБИЈИ – БИОДИСТРИКТ КОЛУБАРА	47
	Територијални и развојни контекст Визија, мисија и стратешки циљеви Модел функционисања и одрживе праксе Практична примена модела биодистрикта Прва искуства и научене лекције	
XI	ОЗНАКА КВАЛИТЕТА „Биодистрикт“	53
XII	РАЗВОЈНИ ИЗАЗОВИ	57
XIII	SWOT АНАЛИЗА	59
XIV	ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉИ РАЗВОЈ БИОДИСТРИКАТА У СРБИЈИ	61
	ЗАКЉУЧАК	65
	Извори литературе	67

Скраћенице

ГАОД	Глобална алијанса органских дистриката (GAOD – <i>Global Alliance for Organic Districts</i>)
ГИЗ	Немачка организација за међународну сарадњу (<i>Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH</i>)
ЕСГ	Еколошки, друштвени и управљачки фактори пословања (<i>ESG – Environmental, Social and Governance</i>)
ЕУ	Европска унија (<i>EU – European Union</i>)
ЗПП	Заједничка пољопривредна политика ЕУ (<i>CAP – Common Agricultural Policy of the EU</i>)
ИНЕР	Међународна мрежа екорегiona (<i>IN.N.E.R. International Network of Ecoregions</i>)
ЛАФС	Локални агро-прехранбени системи (<i>LAFS – Local Agri-Food Systems</i>)
СДГ	Циљеви одрживог развоја Уједињених нација (<i>SDGs – United Nations Sustainable Development Goals</i>)
СЕКО	Државни секретаријат за економске послове Швајцарске (<i>SECO – Swiss State Secretariat for Economic Affairs</i>)
УН	Уједињене нације (<i>UN – United Nations</i>)
УНЖ	Уједињене нације за родну равноправност и оснаживање жена (<i>UN Women – United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women</i>)
УНЕП	Програм Уједињених нација за животну средину (<i>UNEP – United Nations Environment Programme</i>)
ФАО	Организација за храну и пољопривреду Уједињених нација (<i>FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations</i>)

УВОД

Биодистрикти представљају иновативни модел територијалног развоја заснован на органској производњи, заштити животне средине и сарадњи различитих актера на одређеној територији. Њихов циљ је да повежу локалне ресурсе, производњу, привреду и заједницу у функцији одрживог развоја територије. Органска производња представља кључни покретач и препознатљиво обележје биодистрикта, јер обезбеђује основу за развој одрживих прехранбених система, очување природе и стварање додате вредности на локалном нивоу.

Као интегрисан приступ, биодистрикти повезују пољопривреду, производњу и потрошњу хране, природне ресурсе, туризам, привреду, културу и образовање, стварајући услове за дугорочни развој и унапређење квалитета живота. За разлику од појединачних пројеката или секторских политика, они почивају на сарадњи различитих актера и заједничком деловању на нивоу територије.

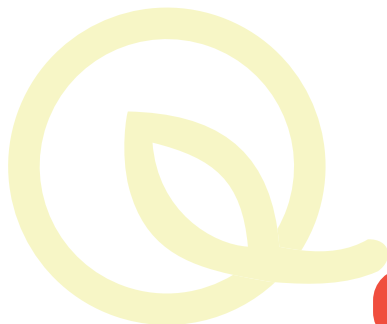
Први биодистрикти настали су почетком 2000-их година у Италији и Француској, а данас се под различитим називима као што су биодистрикти, органски дистрикти, биорегиони, екорегиони и екодистрикти, развијају у бројним земљама Европе и света. Овај модел препознат је и у оквиру политика Европске уније, што додатно потврђује његов значај.

Србија располаже значајним потенцијалом за развој биодистриката. Квалитетно пољопривредно земљиште, богат биодиверзитет, природно и културно наслеђе, локална гастрономија, традиционална знања и растуће интересовање за органске и локалне производе представљају добру основу за њихово успостављање. Истовремено, бројни развојни потенцијали остају недовољно повезани и искоришћени, што указује на потребу за подстицањем развоја оваквих модела.

Успостављање биодистрикта подразумева јасно дефинисан, али прилагодљив оквир деловања, који обухвата окупљање заинтересованих страна, изградњу партнерстава као и дефинисање и спровођење заједничких циљева. Због тога је овај водич намењен привредницима, пољопривредним произвођачима, организацијама цивилног друштва, локалним акционим групама, локалним самоуправама, развојним агенцијама, доносиоцима одлука, донаторима и свим другим заинтересованим странама за покретање или подршку развоју биодистрикта у Србији.

Циљ водича је да представи концепт, начела, потенцијале и ефекте биодистрикта како би допринео бољем разумевању овог модела у Србији. Поред тога, он нуди практичне смернице за њихово успостављање и развој, ослоњене на релевантна међународна искуства и прилагођене условима и потребама локалних територија. Водич истовремено настоји да прва искуства Биодистрикта Колубара преведе у практична знања и препоруке које могу бити корисне другим територијама које разматрају развој овог модела у нашој земљи.

КОНЦЕПТ И МОДЕЛ БИОДИСТРИКТА

Шта је биодистрикт?

Према Акционом плану за развој органске производње Европске уније, биодистрикт је географско подручје у којем пољопривредници, грађани, туристички сектор, удружења и јавне власти склапају споразум о заједничком управљању локалним ресурсима заснованом на принципима и праксама органске производње, са циљем остваривања економских, друштвених и еколошких користи за територију (Европска комисија, 2021).

У практичном смислу, биодистрикт функционише кроз сарадњу различитих актера који делују на истој територији – пољопривредних произвођача, привредних субјеката, туристичког и угоститељског сектора, организација цивилног друштва, образовних и истраживачких институција, локалних самоуправа, установа из области културе, грађана и потрошача. Њихово заједничко деловање усмерава развој географске области ка одрживом систему производње, прераде и потрошње.

Као иновативни модел територијалног развоја, биодистрикт подстиче сарадњу различитих актера ради јачања еколошке одрживости, економске отпорности и друштвене кохезије у сеоским подручјима (Poroni et al., 2021).

Органска производња представља кључну основу за успостављање биодистрикта, са потенцијалом да повеже постојеће производне капацитете, унапреди конкурентност локалних производа и допринесе развоју одрживих прехранбених система на нивоу територије.

У биодистрикту се на тај начин органска производња повезује са другим локалним ресурсима и активностима у јединствен развојни оквир.

Због тога се биодистрикт не посматра као пројекат или административна јединица, већ као дугорочан модел сарадње и развоја.

Кроз заједничко планирање и координисано деловање различитих учесника, биодистрикт омогућава прелазак са појединачних и фрагментисаних иницијатива на интегрисан приступ одрживом територијалном развоју.

Начела

Биодистрикти се заснивају на начелима која усмеравају њихово функционисање и развој. Централно место међу њима заузима развој и унапређење органске производње, која представља темељ за остваривање осталих функција биодистрикта.

На основу тога дефинисана су следећа начела:

- одрживо управљање природним ресурсима и заштита биодиверзитета;
- јачање локалних и кратких ланаца вредности;
- примена принципа кружне односно циркуларне економије;
- партиципативно и транспарентно управљање;
- друштвена укљученост и праведна расподела користи.

Примена ових начела усмерава развој територије ка дугорочној одрживости и остваривању њених природних, економских и друштвених потенцијала.

Према Међународној мрежи екорегiona – ИНЕР (The International Network of Eco-regions – I.N.E.R.), пет компоненти биодистрикта: пољопривреда, животна средина, економија, култура и друштво, међусобно су повезане и делују као јединствен систем, што доприноси развоју локалног, одрживог и здравог прехранбеног система.

Ко чини биодистрикт?

Успешно функционисање биодистрикта заснива се на активној сарадњи различитих учесника који делују у истом географском подручју.

Кључни носиоци активности су органски пољопривредници и прерађивачи, али су у рад биодистрикта укључени и:

- пољопривредни произвођачи који примењују одрживе праксе;
- пружаоци туристичких и угоститељских услуга;
- локалне самоуправе и јавне установе;

- удружења грађана;
- образовне и истраживачке институције;
- развојне агенције;
- грађани и потрошачи.

Посебну улогу могу имати школе, предшколске установе, установе културе и туристичке организације, јер повезују производњу, образовање, културу и локални развој.

Биодистрикт је отворен и за друге актере који прихватају његова начела и циљеве.

Циљеви

Према ИНЕР-у, циљеви биодистрикта су:

- унапређење квалитета живота становника у сеоским срединама;
- повећање привлачности сеоских подручја;
- стварање нових могућности за запошљавање и унапређење квалитета радних места;
- подстицање активног учешћа младих у еколошкој транзицији;
- очување природних ресурса и биодиверзитета;
- унапређење европске и међународне сарадње сеоских подручја.

Могућности примене биодистрикта у Србији

Могућност примене биодистрикта у Србији произлази из потребе да се постојећи локални ресурси и развојни потенцијали повежу у интегрисан приступ развоја одређених географских целина. У бројним подручјима постоје услови за повезивање пољопривредне производње, природног и културног наслеђа, локалне гастрономије, туризма, традиционалних знања и интересовања за органске и локалне производе, али они нису увек довољно повезани и усмерени ка заједничким развојним циљевима.

У том смислу, биодистрикт представља модел који може да повеже постојеће ресурсе и иницијативе у јединствен оквир одрживог развоја и омогући да се развој појединих подручја у Србији осмишљава „одоздо“, у складу са њиховим специфичностима и потребама локалне заједнице.

Искуства из наше земље кроз Биодистрикт Колубару показују да постоје услови за развој оваквих иницијатива и њихово постепено ширење на друга подручја, уз уважавање локалних специфичности, услова и потреба.

Поред тога, примена овог приступа усклађена је са ширим стратешким оквирима, укључујући приоритете Мапе пута за трансформацију прехранбених система у Србији (2025–2028), што је препознато у Извештају о резултатима партнерства УН–Србија (2025), и указује на растућу подршку овом моделу.

Могућност развоја биодистриката у Србији треба посматрати као примену флексибилног модела који се може прилагодити различитим локалним условима, од претежно сеоских подручја до оних са развијеном туристичком, пољопривредном и гастрономском препознатљивошћу.

Биодистрикт у односу на сродне концепте

Биодистрикти се некада доводе у везу са другим моделима локалног развоја, као што су ЛИДЕР (LEADER) приступ локалне акционе групе (ЛАГ), задруге, кластери, територијални брендови и слично. Иако међу њима постоје одређене сличности, биодистрикт се разликује по свом обухвату, начину функционисања и развојној логици.

ЛИДЕР приступ („Повезане активности за развој сеоске економије“) представља инструмент сеоског развоја Европске уније заснован на локалним партнерствима и програмском финансирању, док **локалне акционе групе** спровode локалне развојне стратегије у оквиру овог модела.

Насупрот томе, биодистрикт је дугорочан модел сарадње који није ограничен програмским циклусима и не представља механизам финансирања.

Иако су у Србији постојали позитивни примери оваквог развоја, они су углавном ограничени институционалним и финансијским изазовима.

Задруге/кооперативе су облик удруживања физичких лица заснован на задружним принципима као што су добровољно чланство, демократско одлучивање, економско учешће чланова, аутономија, међусобна сарадња и брига за заједницу. Оне повезују чланове који преко заједничке организације остварују своје економске, али и друштвене, културне и друге интересе. За разлику од биодистрикта, задруге су организациони модел заснован на чланству и управљању унутар групе произвођача, а не територијални, мултисекторски систем који повезује различите учеснике једне

области. Задруге могу деловати у оквиру биодистрикта као важан актер, али не обухватају шири оквир интегрисаног развоја унутар целог подручја биодистрикта.

Кластери групишу актере у одређеном сектору како би повећали конкурентност, размењивали знање и заједнички наступали на тржишту, док је биодистрикт усмерен на уравнотежен развој читаве територије и има мултисекторски приступ.

Територијални брендови укључујући и ознаке географског порекла представљају важне алате промоције, али су и само један од елемената биодистрикта. Производи и услуге из биодистрикта могу подлећи заједничком брендирању као израз заједничког идентитета и вредности територијалне целине и примене одрживих пракси. Стога, биодистрикт их не замењује, већ интегрише у шири развојни оквир одрживог управљања одређеном територијом.

Због тога се биодистрикт може разумети као модел који повезује и надограђује неке од наведених модела, обједињујући више аспеката у јединствен систем сарадње и управљања локалним развојем. Будући да овакви модели нису чврсто укореењени у Србији, постоји отворен простор за развој биодистриката, ипак уз истовремени ризик да њихови потенцијали остану у потпуности неискоришћени.

II

УТИЦАЈ И ЗНАЧАЈ БИОДИСТРИКАТА У МЕЂУНАРОДНОЈ ПРАКСИ

Развој биодистриката започео је у Европи, почетком 2000-их година, у Италији (Bio-Distretto Cilento) и у Француској (BioVallée), а потом се проширио у друге земље. Данас различити облици биодистриката, органских дистриката, биорегиона и екорегиона постоје у бројним државама, при чему су њихова структура и начин функционисања прилагођени локалном контексту.

Међународна истраживања показују да биодистрикти представљају ефикасан модел за унапређење одрживих прехранбених система, јер омогућавају интеграцију органске пољопривреде, локалних институција и заједнице у оквиру заједничког управљања ресурсима (Zanasi et al., 2024).

Улога биодистрикта посебно је значајна у подручјима која се суочавају са одливом становништва, економском стагнацијом и слабљењем локалних капацитета. Њихов утицај огледа се у јачању кратких локалних и органских ланаца снабдевања, јачању локалних економија и примени агроеколошких пракси које могу допринети ревитализацији ових територија кроз стварање нових извора прихода и јачање територијалне отпорности (Assiri et al., 2021; Barca et al., 2014; Poponi et al., 2021).

Истраживања различитих европских и глобалних примера указују да се развој биодистриката не одвија по јединственом моделу, већ је снажно условљен локалним институционалним, културним и просторним контекстом. Разлике у правним оквирима, степену институционализације, јавним политикама и пракси утичу на различите развојне путеве, али је заједничка карактеристика свих модела интеграција еколошких, економских и друштвених димензија одрживости (Zanasi et al., 2024).

Поред тога, искуства из различитих региона показују да биодистрикти могу допринети јачању препознатљивости области и стварању локалних брендова, чиме се подстиче развој кратких ланаца снабдевања и повезивање сеоских и градских подручја.

Истовремено, анализе показују да унутар биодистриката често долази до развоја специфичних друштвено-културних образаца, као што су смањење бацања хране и јачање локалне културе одговорне потрошње, што додатно доприноси њиховој друштвеној и еколошкој одрживости.

Савремена истраживања све више указују и на повезаност одрживости и отпорности биодистриката, односно да се економска одрживост, заштита животне средине и друштвена одговорност у биодистриктима преплићу са способношћу локалних прехранбених система да одговоре на савремене изазове и климатске промене (Kakaei et al., 2026).

Међународна искуства такође указују на то да локални агро-прехранбени системи и биодистрикти подстичу одрживе праксе и територијални развој. Студија из Аргентине показује да интеграција агроеколошких и органских приступа, уз идентификацију и активно укључивање кључних актера, омогућава ефикасније планирање и унапређење локалних ланаца снабдевања храном (Sciurano et al., 2024).

Конечно, синтеза различитих студија указује да биодистрикти функцио-нишу као комплексни друштвено-еколошки системи у којима природно окружење, јавне институције, приватни сектор и цивилно друштво заједнички обликују локалне развојне путање, и да не постоји јединствен модел биодистрикта који се може механички применити у свим срединама. Иако се модели разликују по контексту и организацији, заједничка основа свих биодистриката јесте повезивање принципа органске пољопривреде са ширим циљевима одрживог територијалног развоја, уз нагласак на учешћу заједнице и флексибилности у примени и прилагођавању локалним условима.

III

БИОДИСТРИКТ КАО ИНТЕГРИСАН МОДЕЛ ОДРЖИВОГ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

Принципи одрживог развоја у биодистрикту остварују се кроз интегрисано деловање пет кључних компоненти модела. На тај начин доприноси се остваривању еколошких, економских и друштвених користи и стварању услова за дугорочну отпорност и одрживи развој.

У том смислу посебан значај имају:

- одржива пољопривреда - органска производња и примена агроеколошких метода;
- очување природних ресурса и биодиверзитета;
- развој локалних ланаца вредности;
- примена принципа кружне економије;
- активно учешће локалних актера у планирању и доношењу одлука.

Одрживе пољопривредне праксе у биодистрикту

Одржива пољопривреда представља кључну основу за развој биодистрикта. Поред производње хране, она има значајну улогу у очувању природних ресурса, биодиверзитета и виталности сеоских подручја. Из тог разлога, у биодистриктима се подстиче примена производних система који истовремено обезбеђују економску одрживост, заштиту животне средине и одговорно коришћење ресурса.

Органска производња као стуб биодистрикта

Заснована на принципима здравља, екологије, правичности и бриге, које је дефинисала Међународна федерација покрета органске пољопривреде – IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements), орган-

ска производња представља нормативно и институционално најуређенији облик одрживе пољопривреде и кључни стуб функционисања биодистрикта. Захваљујући јасно дефинисаним принципима, систему контроле и сертификације, она већ деценијама широм света представља регулисан и поуздан оквир за производњу, прераду и промет органских производа чиме обезбеђује следљивост производа, интегритет система и поверење потрошача.

Према прописима Републике Србије и Европске уније, органска производња заснива се на очувању природних ресурса, биодиверзитета и плодности земљишта, одговорном коришћењу енергије, добробити животиња и ограниченој употреби спољашњих инпута, ветеринарских лекова, антибиотика и хормона, уз искључивање генетички модификованих организама, клонираних животиња и јонизујућег зрачења. На тај начин може допринети циљевима Агенде 2030 Уједињених нација и трансформацији агро-прехранбених система у ефикасније, инклузивније, отпорније и одрживије системе, у складу са стратешким смерницама ФАО из 2021. године.

У условима смањења плодности земљишта, губитка биодиверзитета, загађења природних ресурса и климатских промена, органска производња доприноси смањењу негативних утицаја пољопривреде на животну средину, уз очување природних ресурса и јачање еколошке равнотеже агроекосистема.

Поред еколошких, органска производња има и значајне економске потенцијале, нарочито у погледу економске одрживости пољопривредних газдинстава и стварању њихове додате вредности (Brutti & Freo, 2026).

Истовремено, органска производња има значајну друштвену улогу. Према Уредби (ЕУ) 2018/848, она има двоструку функцију, јер са једне стране одговара на потражњу потрошача за органским производима, док са друге доприноси обезбеђивању јавних добара значајних за заштиту животне средине, добробит животиња и сеоски развој (European Union, 2018).

У оквиру биодистрикта, органска производња има и важну територијалну улогу јер повезује пољопривреду са осталим делатностима. Тиме доприноси развоју кратких ланаца снабдевања, јачању локалних брендова и стварању додате вредности у локалној заједници. Њена способност да истовремено одговори на еколошке, економске и друштвене изазове чини је једним од кључних инструмената одрживог територијалног развоја.

Регенеративне праксе у органској пољопривреди

Ове праксе представљају важне инструменте за унапређење здравља земљишта и очување природних ресурса. Оне укључују мере као што су:

- употреба компоста и органских ђубрива;
- плодород;
- покровни усеви и диверзификација усева;
- смањена обрада земљишта;
- агрошумарство;
- подстицање биолошке активности земљишта.

Применом ових пракси унапређују се плодност и биолошка активност земљишта, повећава садржај органске материје и побољшава његова структура и способност задржавања воде. На тај начин доприноси се дугорочној продуктивности и отпорности пољопривредних система.

Агроекологија

Агроекологија представља системски приступ одрживом развоју пољопривредно-прехранбених система који се заснива на примени еколошких и друштвених принципа у разумевању, пројектовању и управљању агроекосистемима. Она се заснива на коришћењу природних процеса и интеракција између биљака, животиња, микроорганизама и других компоненти екосистема, уз ослањање на биодиверзитет и услуге екосистема. Истовремено, уважава локална знања, традицију и специфичности територије и обухвата не само производне праксе већ и промене у системима производње, прераде и дистрибуције хране (FAO, 2018; Migliorini & Wezel, 2017).

У оквиру биодистрикта, агроеколошки приступ доприноси:

- очувању земљишта и водних ресурса;
- повећању биодиверзитета;
- јачању отпорности на климатске промене;
- повезивању производње са локалним природним и друштвеним окружењем.

Примена агроеколошких принципа у биодистрикту може допринети стварању отпорнијих и одрживијих производних система, способних да одговоре на климатске и економске изазове.

Кружна економија у биодистрикту

Једно од важних обележја биодистрикта јесте настојање да се локални ресурси користе што ефикасније и да се смањи настајање отпада.

Принципи кружне економије примењују се кроз:

- компостирање органских остатака;
- поновну употребу нуспроизвода из производње и прераде;
- смањење настанка отпада;
- употребу доступних сировина из непосредног окружења;
- локалну производњу и потрошњу;
- развој кратких ланаца снабдевања;
- подстицање размене ресурса, знања и услуга између чланова;
- рационално коришћење енергије и воде.

На овај начин смањују се негативни утицаји на животну средину, док се уједно повећава и ефикасност локалне економије.

Праведна транзиција

Зелена транзиција не подразумева само увођење одрживијих пракси већ и обезбеђивање да користи таквих промена буду доступне широј заједници.

Биодистрикти подстичу учешће различитих друштвених група у процесима планирања и одлучивања.

На тај начин стварају се услови за равномернију расподелу користи, јачање локалне кохезије и смањење друштвених неједнакости.

Биодистрикт као „жива лабораторија“

Биодистрикт може да представља оквир за примену приступа „живе лабораторије“ (“Living Lab”), који омогућава различитим актерима да кроз заједнички рад и учење истражују, развијају, тестирају и прилагођавају иновативна решења (Cascone et al., 2025).

Такав приступ пружа могућности за:

- тестирање одрживих пракси и технологија;
- практичну размену знања и искустава;
- испитивање нових производних и организационих решења;
- примену дигиталних алата;
- развој локалних иновација.

Прилагодљивост модела

Међународна искуства показују да не постоји јединствен образац за успостављање биодистрикта. Управо захваљујући прилагодљивости, биодистрикт се може развијати у различитим територијалним и институционалним условима, уз уважавање локалних ресурса, приоритета и околности.

IV

РАЗВОЈНИ И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ БИОДИСТРИКТА

Друштвено-економски ефекти биодистрикта произлазе из повезивања локалних актера, чиме се стварају услови за ефикасније коришћење ресурса, развој нових пословних могућности, јачање локалне економије као и унапређење сарадње, размене знања и учешћа локалне заједнице.

Одржива производња и стварање додате вредности

Економски ефекти биодистрикта огледају се у повећању вредности локалне производње кроз прераду, диверсификацију производа и пласман на тржишта која препознају квалитет, порекло и одрживост. Посебну улогу имају органски производи, који захваљујући сертификацији, препознатљивости и растућој тражњи могу остварити већу додатну вредност и допринети економској одрживости газдинстава.

Развој локалних прерађивачких капацитета омогућава да се сировине претварају у производе више тржишне вредности, чиме већи део прихода остаје на територији. На тај начин подстиче се развој породичних газдинстава, малих и средњих предузећа и других облика локалног предузетништва.

Туризам и територијални идентитет

Биодистрикт подстиче развој одрживог туризма који повезује пољопривреду, природне ресурсе, културно наслеђе и локалну гастрономију. Таква повезаност ствара нове изворе прихода и доприноси препознатљивости територије.

У оквиру биодистрикта значајни су различити облици туризма:

- **сеоски туризам**, кроз боравак у сеоским домаћинствима, посете газдинствима и упознавање локалног начина живота;
- **пољопривредни туризам**, кроз учешће посетилаца у сезонским пољопривредним активностима, радионицама и образовним програмима;
- **еко-туризам**, заснован на очувању природе, упознавању природних вредности и развоју еколошке свести, омогућава учешће у активностима као што су пошумљавање, сакупљање отпада, компостирање органског отпада, итд;
- **гастрономски туризам**, који повезује локалне органске производе, традиционалну кухињу и културни идентитет области.
- **едукативни туризам**, који обухвата студијске посете, стручне екскурзије, радионице и програме размене знања из области органске пољопривреде, заштите животне средине и одрживог развоја. Посетиоци се повезују са локалном заједницом и кроз непосредно искуство упознају добре праксе производње, прераде и управљања природним ресурсима. Пример представља иницијатива „Grand Tour Bio“, коју су покренули Биодистрикт Ћиленто (Bio-Distretto Cilento) и Међународна мрежа екорегиона, са циљем повезивања биодистриката широм света кроз студијске посете, обуке, радионице и размену искустава.

На тај начин туризам постаје важан инструмент за очување локалних вредности и стварање додатне економске користи за заједницу.

Локални брендови и тржишна препознатљивост

Биодистрикт омогућава заједничко представљање локалних производа, услуга и вредности, чиме се јача препознатљивост и конкурентност.

Заједнички идентитет доприноси изградњи поверења потрошача, посебно када се заснива на проверљивим одрживим праксама, локалном пореклу и квалитету производа. Тако се стварају услови за успешнији наступ на тржишту и смањује ризик од декларативног зеленог маркетинга односно представљања еколошке одговорности без стварних резултата.

Друштвени и образовни потенцијали

Друштвени и образовни ефекти огледају се у јачању сарадње, размени знања и пракси и укључивању различитих друштвених група у локални развој. Кроз заједничке активности и развојне иницијативе подстичу се солидарност, заједништво, поверење и активно учешће грађана у локалном развоју.

Такође, биодистрикт пружа могућност за образовање, стручно усавршавање и размену искустава. Посебан значај има укључивање деце, младих и жена, као и сарадња са школама, факултетима и другим образовним институцијама.

Важан друштвени значај представља и увођење локалних и органских производа у системе јавне исхране, посебно у предшколским установама, школама и другим јавним институцијама. На тај начин упоредо се подстиче локална производња, унапређује квалитет исхране и јача свест о значају одрживих система производње и потрошње, уједно доприносећи стабилнијем пласману производа локалних произвођача.

Могућности финансирања развоја

Биодистрикти могу користити различите изворе финансирања намењене пољопривреди, развоју села, заштити животне средине, климатским активностима, туризму, иновацијама, локалном предузетништву и др.

Повезивањем различитих учесника, ресурса, знања, идеја и иницијатива, повећава се способност заједнице да припреми и спроводи развојне пројекте, привлачи инвестиције и обезбеђује додатне ресурсе за дугорочни одрживи развој.

*Сјајмо природу и друштво
на њемељима органске
производње*

V

МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИТИКЕ И ИНИЦИЈАТИВЕ

Одрживи пољопривредно-прехранбени системи представљају један од кључних стубова Европског зеленог договора (European Green Deal) – свеобухватне стратегије Европске уније усмерене на трансформацију привреде, друштва и система заштите животне средине у складу са принципима одрживог развоја. У оквиру ове стратегије развијен је низ повезаних политика, међу којима истакнуто место заузимају Стратегија „Од њиве до виљушке“ (Farm to Fork Strategy) и Стратегија за биодиверзитет до 2030. године (Biodiversity Strategy for 2030).

Ове стратегије имају за циљ развој одрживог система производње и потрошње хране који обезбеђује здраву, доступну и еколошки одговорно произведену храну, уз смањење утицаја пољопривреде и прехранбеног сектора на климу и животну средину, заустављање губитка биодиверзитета, обнову деградираних екосистема и јачање отпорности екосистема на климатске промене и друге притиске.

Органска пољопривреда препозната је као један од кључних инструмената ове транзиције и има значајну улогу у остваривању циљева Европског зеленог договора и повезаних стратешких иницијатива.

Стога је Европска унија поставила циљ да до 2030. године најмање 25% пољопривредног земљишта буде под органском производњом како би се допринело смањењу употребе пестицида, минералних ђубрива и антибиотика, као и подстицању одрживих образаца производње и потрошње, у циљу постизања изградње отпорнијег, праведнијег и еколошки одговорнијег пољопривредно-прехранбеног система.

Акционим планом за развој органске производње из 2021. године, Европска комисија препознала је биодистрикте као нови успешан пословни модел интеграције органске пољопривреде са другим локалним активностима и подршке одрживом територијалном развоју.

Као један од показатеља значаја који биодистрикти имају у остваривању циљева овог плана, Европска комисија је 2021. покренула иницијативу за доделу годишњих ЕУ награда за органску производњу (EU Organic Awards), које су први пут додељене 2022. године. Једна од категорија односи се на награду за најбољи органски регион или биодистрикт, намењену територијама са развијеним органским и одрживим праксама. Награде имају за циљ да препознају најбоље и најиновативније актере у органској производњи, који доприносе смањењу негативних утицаја пољопривреде на животну средину и климу, као и развоју одрживих система производње и потрошње хране.

Кроз Акциони план за развој органске производње, Европска комисија подстиче државе чланице да од 2023. године подрже развој и примену биодистриката, који повезују органску пољопривреду са другим локалним активностима и доприносе јачању економског и друштвено-културног потенцијала територије.

Европски и глобални стратешки и политички оквири

Поред кључног оквира Европске уније - Зеленог договора, укључујући стратегије „Од њиве до виљушке” и Стратегију биодиверзитета, као и Акциони план за органску производњу, биодистрикти доприносе остварењу циљева интегрисаног скупа повезаних политика које произилазе из ових оквира, као и ширих европских и глобалних стратешких докумената у области одрживог развоја, климе, биодиверзитета и руралног развоја, међу којима су:

- Стратегија одрживе плаве економије ЕУ (EU Sustainable Blue Economy Strategy);
- Акциони план за нулто загађење ваздуха, воде и земљишта (Zero Pollution Action Plan);
- Иницијатива Нови европски Баухаус (New European Bauhaus);
- Дугорочна визија ЕУ за рурална подручја до 2040. године (EU Long-Term Vision for Rural Areas – 2040);
- Заједничка пољопривредна политика ЕУ – стратешки планови (Common Agricultural Policy – CAP Strategic Plans);
- Стратегија ЕУ за земљиште (EU Soil Strategy);
- Акциони план за циркуларну економију ЕУ (EU Circular Economy Action Plan);

- Стратегија ЕУ за биоекономију (EU Bioeconomy Strategy);
- Климатски закон ЕУ (EU Climate Law);
- Стратегија ЕУ за прилагођавање климатским променама (EU Strategy on Adaptation to Climate Change);
- Пакт за село (Rural Pact);
- Визија ЕУ за пољопривреду и храну (EU Vision for Agriculture and Food);
- Карпатски оквир за биодиверзитет (Carpathian Biodiversity Framework – CBF);
- Агенда за одрживи развој 2030 Уједињених нација (2030 Agenda for Sustainable Development);
- Конвенција УН о биолошкој разноврсности (UN Convention on Biological Diversity – UNCBD);
- Кунминг–Монтреал глобални оквир за биодиверзитет (Kunming–Montreal Global Biodiversity Framework – GBF).

Биодистрикти се истовремено могу посматрати и као практична примена ширег концепта Organic 3.0, који је развио глобални органски покрет IFOAM Organics International са циљем унапређења одрживих и интегрисаних система производње и потрошње хране.

Ови стратешки оквири чине основу за развој одрживих и отпорних сеоских области, кроз интеграцију политика у области климе, кружне економије, биодиверзитета, одрживог туризма, биоекономије и управљања ресурсима, у складу са кључним вредностима на којима се заснивају биодистрикти.

Међународне иницијативе и мреже за развој биодистриката

На међународном нивоу, развој биодистриката подстакнут је кроз две кључне иницијативе: ИНЕР – Међународну мрежу екорегiona (International Network of Eco-Regions – IN.N.E.R.) и ГАОД – Глобалну алијансу органских дистриката (Global Alliance of Organic Districts – GAOD).

ИНЕР је основан 2015. године, надовезујући се на искуство првог биодистрикта Ћиленто, успостављеног 2004. године у региону Кампања у Италији. Мрежа је развила методолошки оквир за оснивање и управљање биодистриктима, који обухвата алате за стратешко планирање, монито-

ринг, брендирање и укључивање локалних заједница. ИНЕР подржава развој биодистриката у бројним европским земљама и доприноси њиховом ширењу и на другим континентима.

ГАОД је основан 2020. године у Риму као глобална платформа која окупља стручњаке, истраживаче, практичаре, произвођаче, представнике локалних власти и других организација из различитих области релевантних за одржив развој територија из свих делова света. Док ИНЕР пружа оперативну и методолошку подршку, ГАОД делује као „мрежа мрежа“, повезујући постојеће иницијативе и искуства и развијајући заједничке концепте и програме у различитим тематским областима, као што су органски школски оброци, јавне набавке и одрживи туризам. Добре праксе се затим интегришу у методологију ИНЕР-а и користе као основа за даљи развој биодистриката, уз прилагођавање могућностима и условима на конкретној локалној територији.

Кроз сарадњу ове две мреже, биодистрикти представљају препознат инструмент у европским и глобалним политикама одрживог развоја, као механизам који повезује локалне заједнице са ширим стратешким оквирима и омогућава размену знања, пракси и иновација.

VI РАЗВОЈ КОНЦЕПТА БИОДИСТРИКТА У СРБИЈИ

Идеја увођења концепта биодистрикта у Србији проистекла је из потребе за убрзањем развоја органске производње, која, упркос значајним природним ресурсима и растућем интересовању потрошача, и даље заузима врло скроман удео у укупно коришћеном пољопривредном земљишту (мање од 1%), укључујући сертифициване површине и оне у периоду конверзије.

У том контексту, иницијативу за увођење концепта биодистрикта покренуло је Национално удружење за развој органске производње Србија Органика, које је препознало биодистрикте као иновативан алат за унапређење органске производње, уз истовремену заштиту животне средине и подстицање одрживог локалног економског развоја.

Иницијатива

Прве активности реализоване су 2022. кроз студијску посету италијанском биодистрикту у регији Марке, чиме су стечена непосредна искуства о организационом моделу и функционисању модела у пракси.

Већ 2023. године започет је институционални процес увођења концепта, који је у почетној фази обухватио анализу територијалних ресурса и потенцијала, а потом и избор пилот подручја – Колубарског округа, где је иницијатива одмах препозната и прихваћена од стране локалних органских произвођача, као кључних актера у биодистрикту.

Идеја је убрзо препозната као иновативна и значајна па је добила подршку међународних партнера већ у почетној фази.

Немачка организација за међународну сарадњу – ГИЗ (GIZ), пружила је на самом почетку експертску подршку, обезбеђујући усклађеност процеса са методологијом Међународне мреже екорегiona, чиме су постављени иницијални концептуални и методолошки темељи за развој

биодистриката у Србији. У исто време, СЕКО – Швајцарски секретаријат за економске послове (SECO) подржао је домаћи имплементациони тим, доприносећи оперативној реализацији процеса и јачању капацитета крвног тима окупљеног око Србија Органике.

Концепт је представљен и на националном нивоу кроз стручне конференције одржане у Београду и Новом Саду, као и током Међународног сајма пољопривреде, чиме је омогућено његово шире представљање и позиционирање у домаћем окружењу.

Формализација, међународно признање и умрежавање

Током 2024. године спроведене су кључне активности усмерене на институционализацију и јавно позиционирање модела биодистрикта у Србији. Израђен је јединствени визуелни идентитет, укључујући назив и лого за биодистрикте у Србији, као и посебан визуелни идентитет за Биодистрикт Колубара, који су регистровани и заштићени као интелектуална својина.

Биодистрикт Колубара формално је успостављен у мају 2024. године као први биодистрикт у Србији и југоисточној Европи. Исте године званично је признат од стране Међународне мреже екорегиона и уврштен на њену мапу биодистриката, чиме се Србија сврстала међу девет европских држава: Италију, Немачку, Аустрију, Шведску, Летонију, Португалију, Швајцарску, Француску, као и Аргентину и Тунис ван Европе. Ово признање допринело је његовој већој међународној видљивости, што се огледало и у позивима за представљање на Другом међународном конгресу биодистриката у Португалији, као и на међународној конференцији на Сардинији, Италија, током исте године.

У оквиру процеса међународног умрежавања током конференције одржане на Сардинији формализовани су чланство и сарадња потписивањем Споразума о сарадњи између Србија Органике и Међународне мреже екорегиона, којим су се стране обавезале на заједнички рад на развоју биодистриката у Србији, промоцији концепта и размени знања и искустава.

Током 2025. године процес развоја концепта биодистрикта у Србији и Биодистрикта Колубара, додатно је оснажен кроз подршку Заједничког

фонда Уједињених нација за циљеве одрживог развоја (UN Joint SDG Fund), уз учешће агенција УН – ФАО (FAO), УНЖ (UN Women) и УНЕП (UNEP).

Посебно значајна била је подршка реализацији студијске посете Биодистрикту Ћиленто у Италији, током које су размењена искуства о управљању биодистриктом и примени овог модела у пракси. Сарадња остварена том приликом допринела је јачању веза између Биодистрикта Ћиленто и Биодистрикта Колубара, као и повезивању италијанске општине Черазо (Ceraso), у којој је регистрован Биодистрикт Ћиленто, и општине Мионица. Ова сарадња резултирала је братимљењем две општине, а свечаност потписивања споразума о братимљењу одржана је у септембру 2025. године у Мионици.

Развој модела биодистрикта у Србији и резултати Биодистрикта Колубара представљени су половином 2025. године и на Трећем међународном конгресу биодистриката у Кини, чиме је искуство Србије додатно добило међународно признање и потврду препознатљивости.

Достигнути ниво развоја Биодистрикта Колубара додатно је потврђен посетом представника ИНЕР-а, током које су спроведени први мониторинг и евалуација. Резултати овог процеса били су основ за званично стицање чланства у ИНЕР-у, уз доделу сребрног нивоа развоја у оквиру „Organic District Standard“ ИНЕР-а, као и признања „Grand Tour Bio Destination“, којим је Биодистрикт Колубара увршћен у био-туристичка одредишта.

Наведене активности указују на то да је модел биодистрикта у Србији, кроз искуство Биодистрикта Колубара, у релативно кратком периоду прешао пут од локалне иницијативе до приступа који је запажен и препознат у међународним оквирима, чиме су створене основе за даљи развој и ширење концепта биодистрикта у Србији.

VII ОКВИР ЗА РАЗВОЈ И УПРАВЉАЊЕ БИОДИСТРИКТИМА У СРБИЈИ

Методолошки оквир

Методологију за успостављање биодистрикта у Србији развила је Србија Органика, на основу домаћих услова и потенцијала, ослањајући се на међународне праксе и методологију ИНЕР-а.

Ова методологија операционализована је кроз Правилник о оснивању и пословању биодистрикта у Србији, који дефинише поступке оснивања, управљања и праћења рада, као и употребу ознаке „Биодистрикт“, регистрованог жига који служи за идентификацију и промоцију производа и услуга усклађених са утврђеним стандардима.

Циљ овог оквира је развој биодистрикта као центара одрживе производње, иновација и локалног развоја. Његова примена обезбеђује:

- јасну структуру и дефинисане улоге учесника;
- механизме за обезбеђивање квалитета и промоцију;
- алате за праћење и евалуацију;
- прилагођеност специфичностима домаћег контекста.

Методолошки оквир обухвата цео процес, од покретања иницијативе и успостављања биодистрикта до праћења, евалуације и даљег развоја.

Институционални оквир

Ради уједначене примене методологије и ефикасне координације, успостављен је Биодистрикт центар као централно координационо, стручно и оперативно тело у оквиру Србија Органике. Центар повезује локалне иницијативе са националним системом биодистрикта, пружа стручну

и оперативну подршку њиховом успостављању и развоју и координира сарадњу са међународним партнерима.

Институционални оквир заснива се на три нивоа, уз међународну методолошку и верификациону улогу ИНЕР-а:

- Србија Органика – кровни носилац система и представник модела на међународном нивоу;
- Биодистрикт центар – централно координационо, оперативно и стручно тело;
- Биодистрикти – територијални огранци Србија Органике.

ИНЕР као међународни партнер обезбеђује методолошку подршку, спроводи верификацију и издаје сертификат о усклађености биодистрикта са својом методологијом и стандардом.

У оквиру надлежности, Биодистрикт центар посебно је задужен за:

- координацију процеса успостављања биодистриката;
- процену испуњености критеријума за успостављање биодистриката;
- праћење, евалуацију и вођење званичних евиденција;
- надзор над употребом ознаке „Биодистрикт“;
- промоцију и јачање видљивости модела.

За обезбеђивање доследне примене утврђених стандарда, правила и процедура, Центар развија интерни систем за обезбеђивање квалитета. За ефикасно обављање својих функција, формира стручна тела и оперативне јединице, укључујући комисије за процену и праћење, као и механизме саветодавне, менторске и образовне подршке. Ови механизми омогућавају локалним актерима приступ стручној и оперативној подршци током успостављања и даљег развоја биодистриката.

VIII ПРОЦЕС УСПОСТАВЉАЊА БИОДИСТРИКТА

Успостављање биодистрикта одвија се кроз јасно дефинисан процес који обухвата више међусобно повезаних фаза. Процес је заснован на методологији Србија Органике, развијеној на основу ИНЕР методологије и прилагођеној контексту Србије. Овај приступ омогућава систематично укључивање заинтересованих актера, анализу територијалних ресурса и потенцијала, изградњу управљачке структуре, дефинисање стратешких праваца и циљева, као и верификацију испуњености услова за формално оснивање биодистрикта.

Процес успостављања нема строго временско ограничење и одвија се кроз различите развојне фазе и статусе успостављања, од почетне локалне иницијативе, преко статуса „Биодистрикт у оснивању“, до статуса основаног биодистрикта. Преласком из једне фазе у другу постепено се формира основа за успостављање биодистрикта, од анализе ресурса и потенцијала територије, промоције концепта и укључивања локалних актера, преко успостављања организационе структуре и стратешког оквира, до провере испуњености услова за његово формално признање.

Биодистрикт у оснивању је статус који се додељује иницијативи након провере испуњености предвиђених услова током успостављања биодистрикта.

Основани биодистрикт је статус који се додељује након успешног завршетка процеса успостављања и испуњења услова предвиђених методологијом, чиме биодистрикт постаје територијални огранак Србија Органике.

Током првог дела процеса формира се **Промотивни одбор** као иницијално тело задужено за промоцију концепта биодистрикта са циљем укључивања ширег круга заинтересованих страна, мотивације и мобилизације локалних актера, као и координације активности до успостављања одговарајуће управљачке структуре.

Фаза I

Иницијатива и прелиминарна процена

Прва фаза обухвата покретање иницијативе и проверу основних предуслова иницијативе и територије за успостављање биодистрикта. Иницијативу може да покрене организована неформална или формална група актера, као што су пољопривредна газдинства, предузећа, групе грађана и други заинтересовани актери са територије која тежи ка оснивању биодистрикта.

Основне активности у овој фази су:

- подношење захтева Биодистрикт центру са основним информацијама о иницијативи, територији и потенцијалним учесницима;
- процена основних услова и капацитета за оснивање биодистрикта;
- идентификација кључних локалних актера и потенцијалних партнера који ће спроводити локалну иницијативу у сарадњи са Биодистрикт центром.

Фаза II

Биодистрикт у оснивању

Током ове фазе иницијатива се развија кроз детаљнију анализу, промотивне активности и формализацију намере оснивања, а затим кроз успостављање структуре, партнерства и стратешког оквира неопходних за формално признање биодистрикта.

Ове активности спроводи локална иницијатива у сарадњи и уз подршку Биодистрикт центра.

Кључне активности су:

- формирање **Промотивног одбора**;
- промоција концепта биодистрикта и укључивање локалних актера, укључујући организовање јавног промотивног догађаја;
- детаљна анализа ресурса и потенцијала иницијативе и обухваћене територије, која обухвата природне,

пољопривредне, људске, инфраструктурне, образовне и истраживачке, друштвене, културне, баштинске, туристичке и гастрономске ресурсе и потенцијале;

- припрема и достављање **Писма о намерама** Биодистрикт центру. Писмом се формализује намера за оснивање биодистрикта и представљају основни подаци о иницијативи, њеним учесницима, обухваћеној територији, као и о спроведеним промотивним активностима.

Након позитивне оцене Писма о намерама, иницијативи се додељује статус „**Биодистрикт у оснивању**“ и привремени визуелни идентитет за потребе промотивних активности, о чему се обавештава ИНЕР.

Потом, Биодистрикт у оснивању успоставља структуру и оквир партнерске сарадње и припрема стратешки оквир кроз следеће активности:

- успостављање тела биодистрикта: **Координационог тела, Форума и Радних група;**
- формализација сарадње оснивача кроз **Партнерски споразум**, којим се утврђују њихове улоге и одговорности, заједнички циљеви и оквир сарадње;
- припрема **нацрта стратешког документа**, који обухвата визију, мисију, стратешке циљеве, приоритетне активности и смернице за комуникацију и едукацију;
- припрема извештаја о успостављеној структури и стратешком оквиру и његово достављање Биодистрикт центру на преглед и верификацију.

Фаза III

Проглашење основаног биодистрикта

Након верификације испуњености услова у претходној фази, Србија Органика додељује статус **основаног биодистрикта**, који тиме постаје њен територијални огранак, о чему се обавештава ИНЕР.

Фаза IV

Прва евалуација, унапређење учинка и ИНЕР сертификација

Последња фаза има за циљ да се процени функционисање и учинак биодистрикта и утврде мере за његово даље унапређење, након чега ИНЕР издаје сертификат за биодистрикт.

Активности у овој фази обухватају:

- прву евалуацију функционисања и учинка биодистрикта;
- процену напретка у реализацији стратешких циљева и активности;
- идентификацију области за унапређење и дефинисање потребних мера;
- по потреби, ажурирање стратешког документа и акционог плана;
- издавање ИНЕР сертификата.

Евалуацију спроводи Биодистрикт центар на основу извештаја о раду и других релевантних података, а о резултатима обавештава ИНЕР. На основу резултата евалуације, биодистрикт, уз подршку Биодистрикт центра и ИНЕР-а, спроводи мере за унапређење и, по потреби, ажурира стратешки документ и акциони план за наредне две до три године.

Спровођење стратешких циљева и даљи развој

Након завршеног процеса успостављања, биодистрикт спроводи активности у складу са утврђеним стратешким циљевима и дефинисаним стандардима, промовише производе и услуге, а континуирано се прати његов развој кроз периодичну евалуацију, уз подршку Србија Органике и ИНЕР-а.

IX ФУНКЦИОНИСАЊЕ И УПРАВЉАЊЕ БИОДИСТРИКТОМ

Функционисање биодистрикта заснива се на јасно дефинисаној структури учешћа која омогућава координацију активности, доношење одлука, праћење спровођења и континуирано унапређење рада биодистрикта.

Модел управљања биодистриктом

Према методологији коју је развила Србија Органика, биодистрикт функционише као интегрисани модел управљања заснован на сарадњи локалних актера и јасној подели улога и одговорности.

Структуру биодистрикта чине:

- **Координационо тело** – оперативно и координационо тело биодистрикта, одговорно за координацију активности, спровођење стратешких циљева, праћење реализације акционог плана и координацију рада чланова биодистрикта. Обезбеђује усклађеност рада биодистрикта са утврђеним стандардима и условима за коришћење ознаке „Биодистрикт“ и задужено је за координацију и комуникацију са Србија Органиком, односно Биодистрикт центром;
- **Форум биодистрикта** – партиципативно тело које окупља релевантне актере са територије, разматра напредак у реализацији циљева и активности и даје препоруке за њихово унапређење;
- **Радне групе** – тематска тела која подржавају развој и реализацију активности у конкретним областима и омогућавају заједнички рад на планирању и спровођењу активности.

Радне групе се формирају као механизми за реализацију активности у кључним областима развоја, као што су одржива пољопривреда, прерада, туризам, промоција, комуникација, млади, друштвени развој и иновације. Оне окупљају актере са различитим знањима, искуствима и интересима и подстичу њихову сарадњу, размену идеја и заједничко деловање. Њихов састав и број прилагођавају се специфичностима и приоритетима сваког биодистрикта.

Биодистрикт центар обезбеђује методолошку и стручну подршку, прати примену утврђених стандарда и правила модела, врши национални надзор и верификацију и даје препоруке за унапређење функционисања биодистрикта.

Овакав модел обезбеђује јасну поделу надлежности, ефикасну координацију и партиципативно управљање засновано на сарадњи локалних актера, уз стручну и институционалну подршку.

Праћење и оцена рада

Праћење и оцена рада односно евалуација представљају саставни део управљачког циклуса биодистрикта и имају за циљ унапређење квалитета, транспарентности и усклађености са дефинисаним принципима одрживог развоја.

Систем праћења и евалуације одвија се на више нивоа, при чему сваки ниво има јасно дефинисану улогу.

На локалном нивоу, Координационо тело прикупља податке, прати спровођење активности и припрема редовне извештаје о раду. Праћење обухвата реализацију стратешких циљева и акционог плана, учешће чланова, развој органске производње, активности у области едукације, туризма и промоције, као и остваривање дефинисаних циљева и показатеља односно индикатора.

На националном нивоу, Биодистрикт центар односно његова комисија за праћење функционисања рада врши верификацију извештаја и спроводи системско праћење кроз дефинисане механизме и даје препоруке за унапређење. На основу резултата праћења, Биодистрикт центар може предложити корективне мере ради отклањања уочених недостатака и унапређења рада биодистрикта.

На међународном нивоу, ИНЕР учествује у екстерној евалуацији биодистрикта у складу са својим методолошким оквиром и алатима.

Сви чланови биодистрикта укључујући и радне групе дужни су да, у оквиру својих надлежности, обезбеде тачне и благовремене податке неопходне за процес праћења и евалуације.

Овај вишеслојни систем доприноси спречавању декларативне примене принципа одрживости и обезбеђује њихову практичну примену кроз мерљиве резултате и континуирано унапређење.

СТУДИЈА СЛУЧАЈА У СРБИЈИ – БИОДИСТРИКТ КОЛУБАРА

Територијални и развојни контекст

Биодистрикт Колубара, огранак Србија Органике, успостављен је 2024. године и представља први биодистрикт и у Србији и на Западном Балкану. Обухвата Колубарски управни округ, који укључује шест општина: Ваљево, Мионицу, Лајковац, Уб, Љиг и Осечину.

Округ је познат по богатој историји, као и природној и културној баштини.

Пољопривреда представља један од кључних економских сектора, подржана плодним земљиштем и повољном климом за производњу житарица, воћа и грожђа. У последњој деценији забележен је пораст виноградарства, док се у округу узгајају и различите врсте животиња.

Подручје карактерише развијена образовна инфраструктура у области пољопривреде, укључујући установе са дугом традицијом: пољопривредну саветодавну службу и пољопривредну школу. Такође, овде се налазе Ваљевска гимназија и Истраживачка станица Петница, једна од најзначајнијих институција за неформално образовање ђака, студената и наставника у југоисточној Европи са традицијом дугом преко педесет година.

Бројни споменици културе и историјске знаменитости овог подручја дају значајан потенцијал за развој туристички препознатљиве дестинације. У округу делује пет туристичких организација које подржавају развој различитих облика туризма, укључујући сеоски, пољопривредни, планински, верски и бањски туризам.

Поред природних, образовних и економских потенцијала, значајну снагу овог подручја представљају људи и организације које активно доприносе развоју локалне заједнице. Цивилно друштво је активно кроз иницијативе

усмерене ка екологији, култури и очувању природног и друштвено-историјског наслеђа.

Управо повезивање природних, институционалних и друштвених ресурса представља чврсту основу за развој Биодистрикта Колубара.

Визија, мисија и стратешки циљеви

Биодистрикт је формиран као модел сарадње локалних актера који су препознали значај заједничког деловања у области одрживог развоја. Међу њима су органска и мултифункционална пољопривредна газдинства која, поред примарне производње, развијају туристичке, образовне и демонстрационе активности. Укључене су и јавне установе, организације цивилног друштва, као и други релевантни учесници, а њихов круг се континуирано шири.

Визија Биодистрикта Колубара је да постане препознатљив регионални центар одрживе органске пољопривреде, руралног туризма и здравог начина живота, да доприноси очувању природних ресурса, унапређењу квалитета живота и економском развоју локалне заједнице.

Мисија је подстицање одрживог развоја кроз унапређење органске пољопривреде, заштиту животне средине, јачање локалне економије, промоцију здравог начина живота и сарадњу између произвођача, прерађивача, институција и заједнице.

Стратегија је дефинисана кроз четири основна циља:

- подстицање развоја органске пољопривреде и одрживе производње;
- заштита природних ресурса и јачање биодиверзитета и кружне економије;
- унапређење квалитета живота у сеоским подручјима;
- јачање сарадње и промоција биодистрикта.

Очекује се да реализација ових циљева допринесе повећању броја чланова, јачању производних капацитета, бољој позицији на тржишту, развоју кружне економије, заштити животне средине, новим економским могућностима и већој видљивости биодистрикта.

Модел функционисања и одрживе праксе

Модел управљања заснива се на колективном партиципативном приступу, у оквиру којег сви учесници заједнички дефинишу приоритете и правце развоја кроз Форум биодистрикта као тела које окупља све учеснике.

Оперативна координација и стратешко планирање спроводе се кроз Координационо тело и Биодистрикт центар у оквиру Србија Органике.

Формиране су тематске радне групе:

- за управљање и стратешки развој;
- за органску производњу и агроекологију;
- за прераду;
- за туризам и гастрономију;
- за комуникацију и промоцију.

Чланови примењују органско-регенеративне, агроеколошке и пермакултурне праксе, баве се прерадом и туризмом, користе одрживе изворе енергије и развијају кратке ланце снабдевања. Размена знања, искустава и добрих пракси подстиче се кроз редовне састанке, едукативне активности и заједничке манифестације, међу којима се посебно издваја Фестивал биодистрикта који тежи да постане централни годишњи догађај окупљања чланова и шире јавности.

До сада је примењено око 35 иновативних мера усмерених на унапређење одрживости производње и очување природних ресурса, међу којима су:

- пермакултурне баште и агрошумарски модели;
- диверзификација производње;
- заштита и унапређење биодиверзитета;
- успостављање станишта за опрашиваче;
- смањење отпада;
- очување старих сорти и аутохтоних раса;
- развијање кратких ланаца снабдевања;
- развој нових тржишних модела.
- удруживање у пољопривредним активностима, преради и продаји.

Практична примена модела биодистрикта

Примена модела Биодистрикта Колубара у пракси огледа се у спровођењу заједничких активности које повезују производњу, прераду, дистрибуцију, едукацију и друштвено деловање.

Производи из биодистрикта пласирају се путем онлајн продавнице, која тренутно омогућава испоруку на територији Београда и Ваљева. Поред тога, доступни су и у неколико локалних продавница, у којима су изложени на брендираним полицама биодистрикта. Планирано је и успостављање заједничких продавница на неколико локација на подручју биодистрикта, чиме ће се додатно унапредити доступност локалних органских производа и ојачати веза између произвођача и потрошача.

Поједини чланови биодистрикта развили су и услугу директне продаје на кућном прагу, која купцима омогућава лакши приступ свежим и локалним органским производима. Истовремено, развија се модул за онлајн продају у оквиру веб-сајта биодистрикта, који ће додатно побољшати доступност тржишту, повећати видљивост производа и допринети јачању кратких ланаца снабдевања.

У оквиру биодистрикта функционише и дистрибутивни центар, у који чланови могу достављати своје производе ради заједничке дистрибуције. Омогућена је и заједничка прерада пољопривредних сировина, што доприноси ефикаснијем пословању и већој додатној вредности производа. Као део свог друштвено одговорног деловања, биодистрикт је укључен и у хуманитарне акције, донирајући и достављајући производе организацијама и корисницима којима је помоћ најпотребнија.

Биодистрикт редовно организује едукативне радионице за своје чланове и друге заинтересоване учеснике, посвећене унапређењу органске производње и прераде, очувању и унапређењу биодиверзитета, успостављању цветних острва и заштити опрашивача. Радионице обухватају и примену принципа пермакултурног дизајна у формирању башти, као и гајење и употребу лековитог, зачинског и ароматичног биља за припрему природних препарата за заштиту и исхрану биља у складу са методама органске производње.

Посебна пажња посвећена је образовању и подизању свести најмлађих. Биодистрикт организује образовне програме за децу из предшколских установа и школа, као и стручну праксу за студенте. Истовремено,

реализују се и радионице намењене женама из сеоских удружења са подручја биодистрикта, које се активно укључују у организацију активности, догађаја и посета биодистрикту.

Прва искуства и научене лекције

Досадашње искуство Биодистрикта Колубара показује да успостављање биодистрикта захтева постојање критичне масе локалних учесника, пре свега органских произвођача, који препознају заједнички интерес и спремни су на сарадњу. Посебан значај има повезивање различитих сектора – пољопривреде, заштите животне средине, туризма, образовања, цивилног друштва и локалне самоуправе, јер управо њихова сарадња ствара основу за интегрисани развој.

Једна од кључних лекција односи се на значај постојећих локалних ресурса и иницијатива. Развијена пољопривредна производња, присуство образовних и истраживачких институција, активне организације цивилног друштва и туристички потенцијали показали су се као важни предуслови за покретање и развој биодистрикта. Истовремено, искуство указује да развој биодистрикта не треба посматрати кроз пуко повећање броја чланова, већ кроз окупљање актера који прихватају и деле заједничке вредности, циљеве и принципе деловања. Очување квалитета партнерстава и доследна примена утврђених стратешких праваца представљају важан предуслов за дугорочну одрживост и кредибилитет биодистрикта.

Искуство Биодистрикта Колубара потврђује и значај успостављања јасне организационе структуре са дефинисаним улогама и механизмима учешћа различитих актера. Форум биодистрикта, Координационо тело и тематске радне групе омогућили су укључивање чланова у процес доношења одлука и дефинисање приоритета развоја.

Примена одрживих пољопривредних пракси, развој кратких ланаца снабдевања, очување биодиверзитета и повезивање производње са туризмом и образовањем показали су се као области са значајним потенцијалом за даљи развој. Истовремено, промотивне активности и јавни догађаји, допринели су јачању препознатљивости биодистрикта и укључивању нових заинтересованих страна. Иако је биодистрикт још увек у раној фази развоја, досадашња искуства указују да овај модел може представљати ефикасан механизам за повезивање локалних ресурса,

подстицање одрживог развоја и јачање територијалног идентитета. Сечена искуства могу послужити као основа за успостављање нових биодистриката у другим деловима Србије, уз уважавање специфичности локалних услова, расположивих ресурса, развојних потреба и интереса локалних учесника.

XI

ОЗНАКА КВАЛИТЕТА „БИОДИСТРИКТ“

Сврха и носилац права

Ознака квалитета „Биодистрикт“ представља регистровани индивидуални жиг чији је носилац Србија Органика. Њена сврха је да идентификује производе, услуге и активности који испуњавају утврђене критеријуме, потврди њихову повезаност са територијом и вредностима биодистрикта и допринесе њиховој препознатљивости и додатој вредности.

Право на коришћење ознаке додељује се искључиво на основу дефинисаних критеријума и стандардизоване процедуре, чиме се обезбеђује кредибилност система и смањује ризик од злоупотребе ознаке или greenwashing пракси.

Поред корисника са територије биодистрикта, право на коришћење ознаке Биодистрикт могу да остваре и субјекти ван територије биодистрикта, уколико пласирају производе који потичу са територије биодистрикта.

Визуелни изглед ознаке

Ознака комбинује графичке и вербалне елементе:

- Горе лево: симбол Сунца – енергија, топлота, светлост, живот,
- Горе десно: лист – природа и природно окружење,
- Доле лево: таласасте линије – вода,
- Доле десно: геометријски облик у виду 2 паралелне линије, – земља, пољопривреда.

Био —————
дистрикт

Текст „Биодистрикт“ је постављен са десне стране логотипа, исписан читким ћириличним словима у два реда, са јасним контрастом ради читљивости. Ознака симболизује посвећеност одрживости, заштити животне средине принципима органске производње и вредностима биодистрикта.

Додела права на коришћење ознаке

Општи критеријуми и поступци за доделу и коришћење ознаке, права и обавезе њених корисника, као и основни механизми надзора, контроле и праћења уређени су Правилником о оснивању и пословању биодистрикта у Србији.

Додела права на коришћење ознаке спроводи се кроз транспарентан процес у три фазе:

1. Подношење пријаве

Подносиоци са територије биодистрикта:

пријава Координационом телу биодистрикта.

Подносиоци ван територије:

пријава Биодистрикт центру.

2. Процена пријаве

Са територије биодистрикта:

Комисија за доделу и праћење ознаке, у оквиру Биодистрикт центра, и Координационо тело биодистрикта, који заједнички доносе одлуку о додели права.

Ван територије биодистрикта:

Комисија Биодистрикт центра.

По потреби се спровode теренске посете и додатне провере.

3. Додела права

Након позитивне процене, одобрава се право на коришћење ознаке. Право важи уз континуирано поштовање дефинисаних правила и редовни надзор.

Надзор и праћење коришћења ознаке

Надзор, контрола и праћење коришћења ознаке спроводе се кроз Интерни систем гаранције (ИСГ), који обухвата:

- превентивне мере (обуке и смернице),
- контролне мере (теренске провере и документација),
- корективне мере (упозорења и суспензије).

Нивои надлежности

- **Општи ниво:** Биодистрикт центар надзире коришћење ознаке, укључујући њено коришћење ван територија биодистриката и обезбеђује стандардизацију система.
- **Локални ниво:** Координационо тело прати усклађеност корисника ознаке и редовно извештава Биодистрикт центар.

Суспензија и одузимање права на коришћење ознаке

У случају непоштовања правила могу се применити мере суспензије или одузимања права на коришћење ознаке:

- Суспензија права – привремена обустава права на коришћење ознаке до отклањања утврђених неправилности;
- Одузимање права – престанак права на коришћење ознаке.

Након престанка права, поновно стицање права на коришћење ознаке могуће је искључиво кроз поновну процедуру пријаве и процене.

XII РАЗВОЈНИ ИЗАЗОВИ

Развој биодистриката у пракси прати више међусобно повезаних изазова који се односе на управљање, сарадњу актера, локалне капацитете, економску и финансијску одрживост, праћење резултата и дугорочну одрживост модела. Њихово сагледавање представља основу за даље унапређење методологије и успешнији развој постојећег и будућих биодистриката.

Координација и сарадња различитих актера

Биодистрикт повезује већи број учесника са различитим интересима, улогама и нивоима деловања. Због тога је један од кључних изазова успостављање континуиране комуникације, поверења и ефикасних механизма сарадње. Изградња функционалних партнерстава захтева време, континуирану комуникацију и јасно дефинисане механизме за заједничко деловање.

Усклађивање заједничког оквира и локалних специфичности

Развој биодистрикта захтева доследну примену заједничке методологије и критеријума, уз истовремено прилагођавање локалним условима и специфичностима територије. Изазов представља успостављање равнотеже између стандардизације, која обезбеђује препознатљивост и квалитет модела и флексибилности, која омогућава да се активности прилагоде стварним потребама и потенцијалима различитих територија.

Капацитети и мотивација локалних актера

Успешно функционисање биодистрикта зависи од капацитета и активног учешћа произвођача и других локалних актера. То подразумева континуирану едукацију, саветодавну и менторску подршку, као и подстицаје за укључивање и дугорочну посвећеност. Посебан изазов може представљати одржавање мотивације и активности свих укључених актера.

Економска и финансијска одрживост

Дугорочна одрживост биодистрикта зависи и од способности локалних актера да развијају одрживе економске активности, локалне ланце вредности и различите изворе прихода. Истовремено, потребно је обезбедити приступ додатним изворима финансирања за развој заједничких активности и јачање система. Ограничени људски и финансијски ресурси, посебно у почетним фазама, могу представљати значајно ограничење за даљи развој модела.

Праћење резултата и унапређење система

За стабилан развој биодистрикта потребно је успоставити систематично праћење његовог функционисања, спровођења стратешких циљева и активности, као и јасне и мерљиве индикаторе за праћење економских, друштвених и еколошких ефеката. Редовно праћење и евалуација омогућавају процену рада и резултата биодистрикта, препознавање области за унапређење и даље прилагођавање активности и методологије на основу искустава из праксе.

Видљивост и дугорочна посвећеност

Развој биодистрикта захтева континуирану промоцију модела и одговарајућу комуникацију са широм јавношћу. Поред тога, посвећеност свих укључених актера представља важан предуслов за стабилан развој модела и очување континуитета активности.

XIII SWOT АНАЛИЗА

SWOT анализа представља процену модела биодистрикта у Србији на основу досадашњег искуства и препознатих услова за његов даљи развој.

СНАГЕ

Развијена методологија, заснована на ИНЕР методологији

Оквир за успостављање и функционисање биодистрикта

Јединствена национална координација модела

Укљученост и умреженост локалних актера

Прилагодљивост модела различитим територијама

СЛАБОСТИ

Ограничени људски и финансијски ресурси

Потреба за континуираним јачањем капацитета локалних актера

Сложеност координације између већег броја актера

Недостатак стабилних и дугорочних извора финансирања

Потреба за потпуним успостављањем система за примену и праћење ознаке „Биодистрикт“

ПРИЛИКЕ

Интеграција биодистрикта у националне и локалне јавне политике

Развој органске производње и одрживог туризма

Јачање повезивања са међународним мрежама и иницијативама

Пристап домаћим и међународним изворима финансирања

Развој производа и услуга са додатом вредношћу и јачање локалних ланаца вредности

Јачање територијалног бренда кроз ознаку „Биодистрикт“

Растућа тражња за органским, локалним и одрживим производима

Позиционирање биодистрикта као кридбилног модела

ПРЕТЊЕ

Климатске промене и еколошки притисци

Индустријска и друга загађења у окружењу

Недостатак локалних лидера и носилаца развоја

Одлив становништва из сеоских подручја

Недовољно развијена инфраструктура у сеоским подручјима

Фрагментација иницијатива и ресурса услед појаве сличних модела

XIV

ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉИ РАЗВОЈ БИОДИСТРИКАТА У СРБИЈИ

Искуства из европских земаља и Србије показују потенцијал за даљу примену и ширење модела биодистрикта. У наредном периоду кључни фокус треба да буде на подршци развоју Биодистрикта Колубара, постепеном укључивању нових територија и бољој интеграцији биодистрикта у систем јавних политика и развојних механизма. Развојни пут не подразумева јединствен приступ за све територије, већ постепено прилагођавање и развијање модела који задржава заједничке принципе и стандарде, уз уважавање локалних услова и развојних потенцијала. Истовремено, потребно је обезбедити континуитет институционалне и стручне подршке, како би се постојећи потенцијали у потпуности искористили и створили услови за дугорочан развој модела.

Прилагођавање модела локалним условима

Даљи развој биодистрикта у Србији треба да задржи заједничке принципе, критеријуме и методолошки оквир који обезбеђују препознатљивост и кредибилитет модела, али истовремено да остави простор за различите развојне путеве појединачних територија. Потенцијали за развој биодистрикта нису исти у свим подручјима и зависе од природних ресурса, структуре производње, локалне економије, институционалних капацитета и интересовања локалних актера.

Зато ширење модела не треба посматрати као једноставно преношење једног постојећег примера, већ као примену заједничког оквира у различитим територијалним условима. Искуство Биодистрикта Колубара може послужити као полазна основа за даљи развој модела, уз простор да будући биодистрикти развијају сопствене приоритете и приступе.

Интеграција у јавне политике и систем подршке

Постепена интеграција биодистриката у националне и локалне политике представља основу за њихову дугорочну одрживост. То подразумева укључивање концепта биодистриката у релевантне стратешке и секторске документе у областима као што су пољопривреда, сеоски развој, заштита животне средине, туризам и локални економски развој, као и успостављање стабилних механизма финансијске и институционалне подршке кроз јавне фондове, међународне програме и партнерства.

Локална подршка

Јединице локалне самоуправе имају важну улогу у покретању и развоју биодистриката кроз стварање подстицајног локалног окружења. То се пре свега односи на укључивање биодистриката у локалне развојне планове, подршку сарадњи између локалних актера и примену мера које подстичу органску производњу, заштиту животне средине, одрживи туризам и развој локалне економије. Посебну улогу могу имати туристичке организације у промоцији биодистрикта, његовом укључивању у локалну туристичку понуду и развоју туристичких садржаја заснованих на повезивању локалних производа, услуга и актера биодистрикта.

Јачање институционалних капацитета и развојних механизма

За ефикасан развој биодистриката неопходно је континуирано јачање капацитета Биодистрикт центра и локалних координационих тела, како би могли да одговоре на растуће захтеве у процесу успостављања, праћења и развоја биодистриката.

У оквиру Биодистрикт центра посебну улогу има саветодавно-менторски тим, који представља важан механизам подршке локалним иницијативама кроз стручну помоћ, координацију и подршку у спровођењу активности на терену. Ова подршка доприноси уједначенијој примени методологије и јачању локалних капацитета.

Истовремено, важно је даље развијати ефикасне механизме управљања, надзора и евалуације, који обезбеђују доследну примену утврђених правила и континуирано унапређење праксе. Од значаја је и активна сарадња са националним и међународним институцијама, која омогућава размену знања, усклађивање са dobrим праксама и јачање препознатљивости и поузданости модела.

Територијално ширење модела

Искуство Биодистрикта Колубара, који је имао улогу пилот територије за примену модела у Србији, представља основу за постепено територијално ширење кроз успостављање нових иницијатива у различитим регионима и примену методологије у различитим локалним контекстима.

Посебан значај има повезивање постојећих и нових биодистриката у функционалну мрежу која омогућава размену искустава, учење и пренос добрих пракси.

Развој био-туристичких програма

Додела признања „Grand Tour Bio Destination“, односно статуса био-туристичког одредишта, Биодистрикту Колубара од стране ИНЕП-а представља прилику за развијање тематских програма и маршрута који повезују органска газдинства, локалне производе и гастрономију са природним и културним вредностима и другим садржајима на територији биодистрикта. Њихов развој може представљати основу за снажније позиционирање Биодистрикта Колубара као био-туристичке дестинације и повезивање са сличним иницијативама у другим биодистриктима.

Централна координација и умрежавање

Кровно умрежавање и координација биодистриката у оквиру Србија Органике доприносе развоју капацитета локалних актера и подстицању заједничких иницијатива. Кроз овај систем омогућава се повезивање актера, доступност релевантних информација и унапређење видљивости и позиције биодистриката на националном и међународном нивоу. Посебно су значајни механизми за праћење развоја биодистриката, координацију заједничких активности, као и сарадња са међународним мрежама и партнерима.

Едукација и развој капацитета

Одрживи развој биодистриката заснива се на континуираном улагању у знање и јачање капацитета локалних актера. То обухвата организацију обука, менторских програма и практичних програма учења у различитим областима од значаја за функционисање биодистриката.

Посебан значај има подршка показним имањима и развоју интегрисаних образовних и показних центара, који служе као места примене, тестирања

и ширења иновативних решења, као и развоју инкубатора који подржавају развој одрживих пољопривредно-прехранбених иницијатива и пословања.

Јачање препознатљивости ознаке „Биодистрикт“

Даљи развој модела подразумева постепено ширење примене ознаке „Биодистрикт“ као инструмента за позиционирање производа и услуга са додатом вредношћу и јачање идентитета и препознатљивости биодистрикта. Од изузетног значаја су даље унапређивање препознатљивости ознаке и стицање поверења на тржишту. Кључни елементи овог процеса су јасно дефинисани критеријуми и правила примене, доследно праћење њиховог испуњавања, верификација и континуирана промоција.

Праћење, евалуација и мерење утицаја

За дугорочну одрживост модела неопходно је систематично праћење економских, друштвених и еколошких ефеката биодистриката. То подразумева коришћење јасно дефинисаних индикатора, редовно извештавање и периодичну евалуацију, као и континуирано унапређење методологије на основу резултата и искустава из праксе.

ЗАКЉУЧАК

Искуства из европских земаља и из Србије, показују да постоји реалан потенцијал за даљи развој и ширење овог модела, али и да је за његов развој неопходан координисан и системски приступ, уз јачање институционалне подршке, капацитета актера и механизма сарадње. Мада је искуство из Биодистрикта Колубара још релативно ново, оно показује да је успостављање и ширење биодистрикта могуће у Србији.

Истовремено, искуство показује да успостављање биодистрикта није једнократна активност, већ континуиран процес изградње партнерстава, јачања локалних капацитета и развијања заједничке визије територије. Његова дугорочна одрживост зависи од способности локалних актера да сарађују, планирају и спроводе заједничке активности.

Следећи корак зато није само оснивање нових биодистриката, већ стварање услова да они дугорочно функционишу, да се њихови резултати прате и вреднују и да се стечена искуства размењују и користе у развоју других територија, уз континуирану размену са међународним искуствима.

Биодистрикт Колубара тако може представљати више од локалне иницијативе и постати почетна тачка за развој модела који ће се прилагођавати различитим територијама Србије и допринети ширем процесу одрживог територијалног развоја.

Извори литературе

- Assiri, M., Barone, V., Silvestri, F. & Tassinari, M. (2021) 'Planning sustainable development of local productive systems: A methodological approach for the analytical identification of Ecoregions', *Journal of Cleaner Production*, 287, 125006. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125006>
- Barca, F., Casavola, P. & Lucatelli, S. (2014) *A Strategy for Inner Areas in Italy: Definition, Objectives, Tools and Governance*. Materiali UVAL Series No. 31.
- Bergvall-Kåreborn, B. & Ståhlbröst, A. (2009) 'Living Lab: an open and citizen-centric approach for innovation', *International Journal of Innovation and Regional Development*, 1(4), 356–370. <https://doi.org/10.1504/IJIRD.2009.022727>
- Brutti, Z. & Freo, M. (2026) *Organic transition in EU agriculture: An analysis of environmental and economic outcomes*. JRC Science for Policy Report. European Commission, Joint Research Centre. JRC145454. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC145454>
- Cascone, G., Scuderi, A., Guarnaccia, P. & Timpanaro, G. (2024) 'Promoting innovations in agriculture: Living labs in the development of rural areas', *Journal of Cleaner Production*, 443, 141247. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.141247>
- Cascone, G., Guarnaccia, P. & Timpanaro, G. (2025) 'Innovation in inner areas: How Living Labs support green transition and bio-district success', *Environmental and Sustainability Indicators*, 28, 100969. <https://doi.org/10.1016/j.indic.2025.100969>
- Dias, R.S., Costa, D.V., Correia, H.E. & Costa, C.A. (2021) 'Building Bio-Districts or Eco-Regions: Participative Processes Supported by Focal Groups', *Agriculture*, 11(6), 511. <https://doi.org/10.3390/agriculture11060511>
- European Commission (2019) *The European Green Deal*. COM(2019) 640 final.Brussels. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF
- European Commission (2020) *EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives*. COM(2020) 380 final. Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380>
- European Commission (2020) *A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. COM(2020) 381 final. Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0381>
- European Commission (2021) *A long-term Vision for the EU's Rural Areas: Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040*. COM(2021) 345 final. Brussels. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0345>
- European Commission (2021) *Action Plan for the Development of Organic Production*. COM(2021) 141 final/2. Brussels. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0141R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0141R(01))

- European Commission (2023) *Agroecology and Organic Farming*. Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2762/715362>
- European Commission (2025) *A Vision for Agriculture and Food: Shaping together an attractive farming and agri-food sector for future generations*. COM(2025) 75 final. Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0075>
- European Union (2018) *Regulation (EU) 2018/848 on organic production and labelling of organic products*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj>
- Floris, A. & Serra, S. (2025) 'Inter-Municipal Planning as a Framework for Managing Policies for Inner Areas: Insights from the Italian Context', *Sustainability*, 17(15), 6896. <https://www.mdpi.com/2071-1050/17/15/6896>
- FAO (2018) *FAO's work on agroecology: A pathway to achieving the SDGs*. Rome, FAO. <https://www.fao.org/3/i9021en/i9021en.pdf>
- FAO (2021) *The State of Food and Agriculture 2021: Making agrifood systems more resilient to shocks and stresses*. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb4476en>
- Golijan Pantović, J., Galac, M., Sečanski, M., Popović, V., Šarčević-Todosijević, Lj., Ikanović, J. & Filipović, V. (2025) 'The contribution of organic agriculture to preservation and protection of genetic resources', in *8th International Scientific Conference "Village and Agriculture"* Faculty of Agriculture, Bijeljina University, Republic of Srpska, BiH. 26/09- 27/09/2025. *Book of Proceedings*, pp. 93–102.
- Guareschi, M., Maccari, M., Sciurano, J.P., Arfini, F. & Pronti, A. (2020) 'A Methodological Approach to Up-scale Toward an Agroecology System in EU-LAFSs: The Case of the Parma Bio-District', *Sustainability*, 12(13), 5398. <https://doi.org/10.3390/su12135398>
- IFOAM – Organics International (2017) *Organic 3.0 – For Truly Sustainable Farming and Consumption*. Bonn: IFOAM – Organics International. https://www.ifoam.bio/sites/default/files/2020-03/summary_organic3.0_web_1.pdf
- IN.N.E.R. – International Network of Eco Regions (2023) *Organic Districts: An Introduction and Tool Kit to support the start-up of new and the management of existing Organic Districts*. International Network of Eco Regions. https://gaod.online/wp-content/uploads/2023/05/Organic_Districts_Introduction_Tool_Kit.pdf
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) (2021) *Globalni standard IUCN-a za Rešenja zasnovana na prirodi: Jednostavan okvir za ocenjivanje, planiranje i unapređenje Rešenja zasnovanih na prirodi*. Prvo izdanje. Gland, Švajcarska: IUCN. <https://doi.org/10.2305/IUCN.CH.2020.08.sr>
- Kakaei, E., Zanasi, C. & Rota, C. (2026) 'Analysis of the mutual influence of sustainability on resilience in a biodistrict', *Environmental and Sustainability Indicators*, 31, 101338. <https://doi.org/10.1016/j.indic.2026.101338>
- Kraljevic, B. & Zanasi, C. (2023) 'Drivers affecting the relation between biodistricts and school meals initiatives: evidence from the Cilento biodistrict', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1235871. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1235871>
- Mazzocchi, C., Orsi, L., Bergamelli, C. & Sturla, A. (2021) 'Bio-districts and the territory: evidence from a regression approach', *Aestimum*, 79, 5–23. <https://doi.org/10.36253/aestim-12163>
- Migliorini, P. & Wezel, A. (2017) 'Converging and diverging principles and practices of organic agriculture regulations and agroecology. A review', *Agronomy for Sustainable Development*, 37, 63. <https://doi.org/10.1007/s13593-017-0472-4>

- Национално удружење за развој органске производње Србија Органика (2025) Методологија за успостављање биодистрикта у Србији. Интерни документ. Београд.
- Национално удружење за развој органске производње Србија Органика (2025) Правилник за оснивање и пословање биодистрикта у Србији. Интерни документ. Београд.
- Национално удружење за развој органске производње Србија Органика (2025) Стратегија Биодистрикта Колубара. Интерни документ. Београд.
- Национално удружење за развој органске производње Србија Органика (2025) Акциони план Биодистрикта Колубара. Интерни документ. Београд.
- Packer, G. & Zanasi, C. (2023) 'Comparing social sustainability assessment indicators and tools for bio-districts: building an analytical framework', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1229505. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1229505>
- Poponi, S., Arcese, G., Mosconi, E.M., Pacchera, F., Martucci, O. & Elmo, G.C. (2021) 'Multi-Actor Governance for a Circular Economy in the Agri-Food Sector: Bio-Districts', *Sustainability*, 13(9), 4718. <https://doi.org/10.3390/su13094718>
- Sciurano, J.P., Arfini, F. & Maccari, M. (2024) 'A methodological approach to upscale organic and agro-ecological - local agrifood systems: the case of the Pampa Orgánica Norte group in Argentina', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 8, 1304558. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2024.1304558>
- Simić, I., Filipović, V., Oljača, S. & Ugrenović, V. (2017) *Uticaj organske poljoprivrede na zaštitu životne sredine, biodiverzitet, očuvanje genetičkih resursa, klimatske promene i kvalitet zemljišta*. Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje „Serbia Organika“, Beograd. <https://serbiaorganica.info/publikacija-o-uticaju-organske-poljoprivrede-na-zastitu-zivotne-sredine-biodiverzitet-ocuvanje-genetickih-resursa-klimatske-promene-i-kvalitet-zemljista/>
- Stefanovic, L. (2022) 'SDG Performance in Local Organic Food Systems and the Role of Sustainable Public Procurement', *Sustainability*, 14(18), 11510. <https://doi.org/10.3390/su141811510>
- Stotten, R. & Froning, P. (2023) 'Territorial rural development strategies based on organic agriculture: the example of Valposchiao, Switzerland', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1182993. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1182993>
- Sturla, A., Viganò, L., Vassallo, M. & Belliggiano, A. (2024) 'Mission, (self)-perception and role in localized food systems of Italian biodistricts: insights from a Delphi survey', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 8, 1433261. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2024.1433261>
- Šarčević-Todosijević, Lj., Đorđević, S., Golijan-Pantović, J., Popović, V., Filipović, V., Đorđević, N. & Đukić, D. (2026) 'Agrobiodiversity Management for Sustainable and Safe Food Systems', in *Interdisciplinary Pathways to Sustainability: Agriculture, Environment, and Rural Development*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, pp. 229–250. <https://cambridgescholars.com/product/978-1-0364-6703-6/>
- United Nations (2015) *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- Закон о органској производњи (2025) „Службени гласник Републике Србије“, бр. 109/2025. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2025/109/26/reg>
- Zanasi, C., Stefanović, L. & Strassner, C. (2024) 'Editorial: Biodistricts: a concrete example of sustainable food systems', *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 8, 1455713. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2024.1455713>

CIP - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд
631.147(497.11)(035)

СИМИЋ, Ивана, 1971-

Водич кроз биодистрикте : како до биодистрикта у Србији / Ивана Симић.
- Београд : Национално удружење за развој органске производње Србија
Органика, 2026 (Прокупље : Ем дизајн ем штампа). - 64 стр. : илустр. ; 21 cm
Тираж 500. - Библиографија: стр. [67-69].

ISBN 978-86-88997-24-9

а) Еколошка пољопривреда -- Србија -- Приручници

COBISS.SR-ID 200798473

Србија
органика

НАЦИОНАЛНА
АСОЦИЈАЦИЈА
ЗА ОРГАНСКУ
ПРОИЗВОДЊУ

Био
дистрикт
Колубара

Канцеларија и инфо центар

Булевар Краља Александра 210
11000 Београд

Контакт

+381 (0) 65 855 68 68

office@serbiaorganica.org

Serbia Organica

serbiaorganica

OrganicaSerbia

Serbia Organica

serbiaorganica.org

Контакт

+381 (0) 64 2502 356
+381 (0) 65 8556 868

info@biodistrikt.rs

Биодистрикт Колубара

biodistriktkolubara

biodistrikt.rs

Публикацију је подржала Немачка развојна сарадња, коју спроводи Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH кроз пројекат „Зелена економија у Србији“. Ставови изнети у тексту представљају ставове аутора и не одражавају нужно званичне ставове Владе Савезне Републике Немачке као ни Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ISBN 978-86-88997-24-9